

реформування, якісне оновлення, становлення правової системи України, сформувані освітнє та наукове середовище за європейськими зразками [4, с. 12].

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. Вид. 4-те, допов. і перероб. Київ : Правова єдність ; Алерта. 2014. 524 с.
3. Козинець О., Пророченко В. Становлення та розвиток теорії поділу влади в історії політико-правової думки. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 1. С. 165–169.
4. Кахнич В. С. Становлення і розвиток правової освіти та науки на юридичному факультеті Львівського університету (XVII – XX ст.): історико-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2014. 20 с.

Власенко Валерій Павлович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

АСПЕКТИ РОЗМЕЖУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА

Сьогодні в юридичній науці існують різні точки зору щодо юридичного значення розмежування публічного та приватного права, їх ролі у регулюванні суспільних відносин та місця в правовій системі України.

Питання розмежування публічного і приватного права мають багатовікову історію. Так, видатний римський юрист Ульпіан зазначав, що право вивчається у двох аспектах: публічному і приватному. Публічне право (*jus publicum*) – це те, що належить до користі римської держави, приватне (*jus privatum*) – те, що належить до користі окремих осіб [1].

Існування різних точок зору щодо розмежування приватного та публічного права залежить від різних методологічних підходів до розуміння права. Так, на думку Г. Пухти, приватне право розглядає людину як особу в її відносинах до інших осіб, а публічне – як члена народного союзу в сенсі цілого й у його відносинах до інших членів [2]. Згідно з іншим підходом, право публічне це те, яке охороняється з ініціативи органів влади в судовому порядку (кримінальному чи адміністративному), натомість приватне право охороняється у порядку цивільного судочинства з ініціативи самої особи.

Наступний підхід щодо поділу права на приватне та публічне, в основі якого

знаходиться теорія І. Покровського, полягає в тому, що способи або прийоми правового регулювання суспільних відносин мають істотні відмінності: в одних галузях права відносини регулюються виключно імперативними нормами права (містять веління, що виходять від держави), в інших – нормами права, що не містять такого імперативу [3].

У вітчизняній юридичній науці при розмежуванні публічного і приватного права пропонується враховувати наступні критерії: відмінність суб'єктів правових відносин, підпорядкованість учасників правових відносин, відмінність у методі та предметі правового регулювання суспільних відносин [4].

Встановлення відмінностей суб'єктів правових відносин полягає в з'ясуванні кола учасників таких відносин, наявності або відсутності у них державно-владних повноважень, змісту правових відносин (юридичні права та обов'язки).

Для визнання відносин публічно-правовими необхідно щоб їх учасником була особа, яка бере у них участь для здійснення наданих їй державно-владних повноважень. До публічно-владних повноважень відносяться повноваження, якими наділяються органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також повноваження, які вправі реалізовувати від імені державних органів та органів місцевого самоврядування інші суб'єкти (їх посадові особи, організації, яким такі повноваження були делеговані тощо).

У Постанові Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів» 20.05.2013 № 8 зазначено, що вирішуючи питання про віднесення норми до публічного права, а спору до публічно-правового, суди повинні враховувати загальнотеоретичні та законодавчі критерії [5]. Зокрема, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України публічно-правовим є спір, в якому хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, надає адміністративні послуги або хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу чи процесу референдуму [6].

Суди під час здійснення правосуддя повинні звертати увагу на те, що спір набуває ознак публічно-правового за умов не лише наявності серед суб'єктів спору публічного органу чи посадової особи, а й здійснення ним (ними) у цих відносинах владних управлінських функцій.

Для цілей і завдань адміністративного судочинства владну управлінську функцію доцільно розуміти як діяльність усіх суб'єктів владних повноважень з виконання покладених на них Конституцією чи законами України завдань [5].

Приватноправові ж відносини характеризуються участю в них осіб, у тому числі й органів державної влади, органів місцевого самоврядування, що реалізують у них лише свою цивільну правоздатність.

Підпорядкованість учасників правових відносин є також важливим аспектом під час розмежування публічного та приватного права адже згідно з ч. 2 ст. 1 Цивільного Кодексу України до майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, а також до податкових, бюджетних відносин цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом [7].

Для правових відносин, що врегульовуються нормами публічного права характерним є підпорядкування одних суб'єктів іншому суб'єктові, що наділений владними повноваженнями і який має право визначати для підпорядкованих суб'єктів порядок і підстави реалізації їхніх прав (повноважень) та виконання обов'язків. У приватноправових відносинах, як правило, відсутнє підпорядкування одного учасника іншому. Учасники цих відносин підпорядковуються лише вимогам законів. Зокрема згідно з ч. 1 ст. 1 Цивільного Кодексу України цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників [7].

Відмінність в методі правового регулювання суспільних відносин полягає в тому, що у публічно-правових відносинах, як правило, хоча б один суб'єкт, здійснюючи свої владні повноваження, діє лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. У такому разі застосовується імперативний метод правового регулювання суспільних відносин. Приватноправові відносини засновані на диспозитивному методі. Їх учасники можуть діяти за власною ініціативою та у вибраний ними спосіб, що не суперечить закону.

Імперативний метод правового регулювання застосовується для впливу на правові відносини, об'єктом яких є здійснення владних повноважень, а їх суб'єкти мають ієрархічну організацію влади. Це метод в правознавстві описують як метод заборони, метод владних приписів (субординації) та метод зобов'язання.

У свою чергу диспозитивний метод – це засіб регулювання відносин між рівноправними учасниками правовідносин. Він надає можливість сторонам самостійно вирішувати питання про форму своїх взаємовідносин, урегульованих нормами права.

Отже, імперативний метод (субординації або авторитаризму) відноситься до сфери централізованого регулювання суспільних відносин, а диспозитивний метод (координації або автономії) – до децентралізованого регулювання суспільних відносин.

Відмінність у предметі правового регулювання суспільних відносин полягає в тому, що поява публічно-правових чи приватноправових відносин є результатом реалізації суб'єктами права своїх публічних або приватних інтересів, що потребують урегулювання саме нормами права, а не іншими соціальними нормами.

Предмет правового регулювання визначає групу однорідних суспільних відносин, на які спрямований вплив норм права. Таким чином, для ефективності правового регулювання здійснюється узагальнення, систематизація норм права у відповідні галузі публічного або приватного права із властивим тільки їм предметом правового регулювання.

До публічного права можна віднести такі галузі права: конституційне право, адміністративне право, кримінальне право, фінансове право, адміністративно-процесуальне право, кримінально-процесуальне право, митне право та ін. До приватного права – цивільне право, сімейне право, авторське право, трудове

право, житлове право, цивільно-процесуальне право та інші.

Сферою дії публічного права є поведінка особи, діяльність громадян, їх організацій, владних структур з приводу досягнення ними тих інтересів, які мають публічно-правовий характер, тобто це сфера загальносуспільних інтересів. До предмету регулювання публічного права належать: 1) устрій та функціонування держави та її інститутів; 2) інститути громадянського суспільства; 3) інституційні основи правової системи, правотворчості і правозастосування; 4) інститути міжнародних відносин та міжнародних організацій та інших [8].

Для публічного права переважне значення має суспільно значущий (публічний) інтерес, тобто визнаний державою і забезпечений правом інтерес соціальної спільності, задоволення якого є умовою і гарантією її існування та розвитку [9].

Специфіка правового режиму приватного права полягає в тому, що приватне право регулює сферу приватних, індивідуальних інтересів. Його об'єктом виступають відносини між фізичними особами та їх об'єднаннями, що переслідують свої власні інтереси, тому предметом регулювання приватного права є майнові і пов'язані з ними особисті не майнові відносини, які базуються на рівності суб'єктів таких відносин, а також на їх майновій незалежності.

Критерієм визначення приватного права є приватний інтерес, що матеріалізується в інтересах окремих осіб, в їх правовому і майновому становищі, а також в їхніх стосунках з іншими суб'єктами [9].

Отже, поділ права на публічне і приватне є багатоаспектним питанням, яке має як теоретичну, так і практичну цінність. У теоретичному аспекті такий поділ відображає засади права, його місце та визначальні цінності в суспільстві. Практична цінність полягає в тому, що такий поділ права впливає на різні сфери юридичної практики, знаходячи своє використання у правотворчій, правозастосовній, правоохоронній та інтерпретаційній юридичній діяльності.

Список використаних джерел

1. *Publicum jus est quod ad statum rei romanae spectat, privatum jus quod ad singulorum utilitatem* (Ульпіан. Дигести, 1, 1, 1, 2). URL: <http://archive.org/details/digestaiustinia01kruegoog/page/n158/mode/2up?view=theater>

2. Hans-Peter Haferkamp. Georg Friedrich Puchta // *Enzyklopädie zur Rechtsphilosophie*. URL: <http://www.enzyklopaedie-rechtsphilosophie.net/autorenliste/19-beitraege/103-puchta-georg-friedrich>

3. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. Петроград. 1917. 328 с.

4. Банчук О. А. Проблема розмежування публічного і приватного права у правовій думці України XIX – початку XX століття : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ. 2007. 214 с.

5. Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів : Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20.05.2013 № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008760-13#Text>

6. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України в редакції від 05.08.2021 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

7. Цивільний Кодекс України : Закон України в редакції від 28.10.2021 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

8. Шилінгов В. С. Поділ права на приватне та публічне як фундаментальна засада правової системи демократичного суспільства. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 48–51.

9. Сивий Р. Позитивне приватне право: до визначення поняття. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 1 (40). С. 26.

*Волошина Яна Леонідівна,
доцент кафедри правознавства ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
кандидат юридичних наук*

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЇ «ПРАВОВЕ МИСЛЕННЯ» ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

У процесі свого життя людина постійно знайомиться з новими предметами, явищами і процесами, якості яких їй невідомі. Для правильного орієнтування у навколишньому світі їй потрібно розуміти їх сутність і зміст, властивості та зв'язки, а також відображати все це у своїй свідомості з метою накопичення власного досвіду, знань і надання відповідей на хвилюючі питання. Це відображає сутність такої функції людського мозку як мислення, яке сприяє розумовому розвитку та розширенню світогляду особистості. Мислення є важливим чинником життєдіяльності людини, інструментом становлення її як суб'єкта діяльності, у тому числі професійної.

З огляду на те, що наша країна переживає постійне реформування правової сфери, що, звичайно, потребує переосмислення багатьох правових категорій і положень, сьогодні актуалізується питання дослідження правового мислення як важливого компонента правової культури. Незважаючи на низку проведених досліджень, уявлення про правове мислення потребує подальшого осмислення з метою з'ясування його ролі та місця у правовій реальності, виокремлення факторів впливу на процес його формування.

Проблематику правового мислення досліджували такі вчені, як І.Я. Андрюшко, П.П. Баранов, І.В. Борщевський, М.Г. Братасюк, О.Д. Гринь, С.Д. Гусарєв, В.О. Десятник, А.Е. Жалінський, В. П. Казимирчук, В.В. Копейчиков, В. П. Малахов, Ю. М. Оборотов, О. О. Орлова, Т.В. Сендецька, С. М. Скуріхін, О.Д. Тихомиров, О.К. Черновський та інші, які розглядали цю категорію як центральну ланку правової культури представників юридичних професій. Окремим аспектам правового мислення присвячені праці